

**KULTURHISTORISK
MUSEUM
UNIVERSITETET I OSLO
FORNMINNESEKSJONEN**
Postboks 6762,
St. Olavs Plass
0130 Oslo

RAPPORT

ARKEOLOGISK UTGRAVNING

**Avklaring av stratigrafiske
forhold på steinalderlokalitet**

Skomrak indre, 173/1
Lyngdal, Vest-Agder

Helene Russ/ Axel Mjærum

Oslo 2012

KULTURHISTORISK
MUSEUM
UNIVERSITETET
I OSLO

Gårds-/ bruksnavn Skomrak indre	G.nr./ b.nr. 173/1
Kommune Lyngdal	Fylke Vest-Agder
Saksnavn Skomrak avklaring	Kulturminnetype Steinalderlokalitet
Saksnummer (arkivnr. Kulturhistorisk museum) 2011/3990	Tiltakskode/ prosjektkode 221006/784001
Eier/ bruker, adresse	Tiltakshaver Skomrak AS
Tidsrom for utgravning 25. og 26. april 2012	M 711-kart/ UTM-koordinater/ Kartdatum UTM sone N:6443364, Ø: 385757
ØK-kart AX 003-0-1	ØK-koordinater
A-nr. 2012/120	C.nr. C58311
ID-nr (Askeladden) ID 129320	Negativnr. (Kulturhistorisk museum) Cf 34540
Rapport ved: Helene Russ og Axel Mjærum	Dato: 02. august 2012
Saksbehandler: Håkon Glørstad	Prosjektleder: Axel Mjærum

SAMMENDRAG

Kulturhistorisk museum foretok i tidsrommet 25.–26. april 2012 en undersøkelse på steinalderlokalitet ID 129320 på Skomrak, 173/1, Lyngdal, Vest-Agder. Formålet var å avklare om det var bevart transgrederte boplass-/aktivitetsspor i området.

Ved utgravingen ble det gravd to korte sjakter med gravemaskin, om lag 5,5 og 10 moh. Ett profil i hver sjakt ble dokumentert og masser fra én av sjaktene ble testsåldet. I sjaktene var det ikke bevarte transgrederte boplass-/aktivitetsspor. I sjakt 1 fremkom imidlertid et opptil 0,1 m tykt kulturlag og i sjakt 2 fremkom en om lag 2 m tykk åkerrein. I tillegg ble det samlet inn seks gjenstander i flint.

Innhold

1. BAKGRUNN FOR UNDERSØKELSEN	4
2. DELTAGERE, TIDSROM	4
3. LANDSKAPET - FUNN OG FORNMINNER	5
4. PRAKTISK GJENNOMFØRING AV UTGRAVNINGSPROSJEKTET	7
4.1. Problemstillinger – prioriteringer	7
4.2. Utgravningsmetode og forløp	7
4.3. Kildekritiske forhold.....	8
5. UTGRAVNINGSRISULTATER	9
5.1. Strukturer og kontekster	9
5.1.1. Sjakt 1.....	9
5.1.2. Sjakt 2.....	10
5.2. Funnmateriale.....	11
6. NATURVITENSKAPELIGE PRØVER.....	11
7. KONKLUSJON	11
8. LITTERATUR	12
9. VEDLEGG	13
9.1. Tilveksttekst C58311.....	13
9.2. Fotoliste.....	13
9.3. Arkivert originaldokumentasjon	14

Forside: Stort bilde: utgravningsfeltet sett mot S. Fotograf: Helene Russ. Lite bilde: sjakt 1 med kulturlag sett mot N. Fotograf: Axel Mjærum.

RAPPORT FRA ARKEOLOGISK UTGRAVNING

AVKLARING AV STRATIGRAFISKE FORHOLD PÅ STEINALDERLOKALITET

SKOMRAK INDRE, 173/1, LYNGDAL, VEST-AGDER

HELENE RUSS OG AXEL MJÆRUM

1. Bakgrunn for undersøkelsen

Asplan Viak AS har utarbeidet en reguleringsplan for Skomrak AS som omfatter utvikling av turistanlegg, havn og boliger. Vest-Agder fylkeskommune gjennomførte to registreringer i perioden april til september 2009 i forbindelse med denne planen (Olsen og Buekleiv 2009). Ved registreringen fremkom to automatisk fredete kulturminner, en steinalderlokalitet (ID 129320) og et område med bosetningsspor (ID 130722). I brev datert 5. juli 2011 fra Vest-Agder fylkeskommune ble det søkt om dispensasjon fra kulturminneloven for begge disse lokalitetene, og 5. oktober samme år ga Riksantikvaren tillatelse til inngrep i de to lokalitetene. Steinalderlokaliteten ID 129320 blir frigitt med vilkår om arkeologiske undersøkelser, mens boplassområdet ID 130722 blir frigitt uten vilkår.

Ved registreringen i 2009 ble det ikke avklart om det fantes overlagrede boplasslag på ID 129320. For å kunne gjøre en endelig vurdering av omfanget av den kommende undersøkelsen på lokaliteten anså derfor Riksantikvaren det som nødvendig å fremskaffe flere opplysninger om de stratigrafiske forholdene. I brev datert 12. april 2012 ga derfor Riksantikvaren tilsagn om dekning av utgifter til en avklaringsundersøkelse. Denne mindre utgravningen ble foretatt i tidsrommet 25.–26. april 2012 og omhandles i denne rapporten.

2. Deltagere, tidsrom

Navn	Stilling	Periode	Dagsverk
Axel Mjærum	Prosjektleder	25.–26. april 2012	3*
Helene Russ	Feltleder	25.–26. april 2012	3*
Sum			6*

Tabell 1: Deltagere på feltarbeidet. *)Tidsbruken omfatter reise tur/retur Oslo-Lyngdal og inkluderer overtidsarbeid.

Utgravningen foregikk fra 25.–26. april 2012 og totalt ble det anvendt seks dagsverk til undersøkelsen. Jon Inge Mygland fra Lindland Maskin bisto med sjaktgravning 26. april og sto for igjenfylling den 27. april.

Feltarbeidet ble besøkt av arkeolog Ghattas Sayej fra Vest-Agder. Formidling ble ellers ikke vektlagt ved denne innledende undersøkelsen på Skomrak.

Selve utgravningen ble gjennomført den 26. april 2012. Været denne dagen var preget av kraftig regnvær (se kapittel 4.3).

3. Landskapet - funn og fornminner

Figur 1: Kart med den undersøkte lokaliteten ID 129320. Illustrasjon: Magne Samdal.

Steinalderlokaliteten ID 129320 ligger innerst i en liten nordvestvendt vik på gården Skomrak indre og på østsiden av Rosfjorden. Lokaliteten befinner seg 200 meter NNV for og nedenfor gårdshusene på Skomrak og ca. 290 meter S for bekken som danner den østlige avgrensningen av sandstranden Rosfjordsanden. Boplassen ligger i beitemark, 0–20 moh.

Terrenget i dalgangen skråner mot nordvest og er forholdsvis bratt og kupert. Lokaliteten grenser mot sjøen i nord, en bekk og krattskog i øst og mot en knaus i vest. I nord ble lokaliteten avgrenset av funntomme prøvestikk og sjakter.

Figur 2: Oversiktsbilde mot utgravningsfelt. Retning mot S. Fotograf: Helene Russ.

I prosjektplanen som ble skrevet i forkant av undersøkelsen er området ellers beskrevet på følgende måte (Glørstad 2011):

«Gården Skomrak ligger på østsiden og i bunnen av Rosfjorden. Den ligger i kupert terreng, mens fjordbunnen er dannet av en stor elveavsetning. Området er meget typisk for hvor man kan finne steinalderboplasser i Agder. Det er derfor også kjent en rekke funn, primært løsfunn og oppsamlet materiale. Topografi tilsier at det primært er jakt- og fangstbosetning man kan finne på Skomrak. På elveterrassen mellom Årnes og Agnefest må det imidlertid ha vært gode vilkår for jordbruk i neolitikum. Kulturhistorisk museum har gjennomført steinaldergravninger på to lokaliteter i Lyngdal i nyere tid. Det er gjort to undersøkelser på Hausvik (i 1996 og ved årtusensskiftet) og på Rosfjord (1990) (Glørstad 2006). Hausvik representerer et litt annet kulturmiljø enn Skomrak, mens Rosfjord ligger kun 2500 meter fra Skomrak, på vestsiden av fjordbunnen.

Lokaliteten på Rosfjord er interessant i denne sammenhengen. Her ble det funnet steinaldermateriale fra flere perioder, men med hovedvekt på senmesolitikum. Deler av boplassen var overlappet av strandavsetninger fra tapestransgresjonen. Det var således meget gode bevaringsforhold på stedet. Det ble også påvist diverse strukturer (Simonsen 1990)».

«Lokaliteten som ble undersøkt ved dette prosjektet ble registrert ved sjakting i dyrket mark (Olsen og Buekleiv 2009). Det ble åpnet fire sjakter, der særlig sjakt 1 og 3 ga

interessante funn. I sjakt 1 ble det funnet flint i og under pløyelaget. Her ble det også påvist en humus- og kullholdig horisont under åkerjorden, som også var funnførende. I sjakt 3 ble det funnet to kokegroper og flintavslag. Det er uklart om det er foretatt 14C-datering fra sjakt 1 (jfr rapportens side 34 og Fylkeskommunens disp. søknad). Dersom så fant sted, er det datert virksomhet til eldre jernalder i området. Enkelte brynefragmenter som framkom ved sjaktingen, kan kanskje stamme fra jernalder eller middelalder. I alt ble det funnet to kokegroper. De er vanligvis datert til eldre jernalder.

Registreringen antyder dermed aktivitet i flere forhistoriske faser, med hovedvekt på steinalder. Steinalderfunnene ser, på grunnlag av foto og beskrivelse, ut som mellom- og senmesolittiske funn. Funnførende areal er ikke nærmere bestemt. Boplassområdet er bestemt som 5800 kvadratmeter stort.

Det er ikke undersøkt om boplassen kan inneholde transgrederte lag. Enkelte flintstykker beskrives som vannrullede, noe som kan skyldes transgresjonen i Atlantikum.»

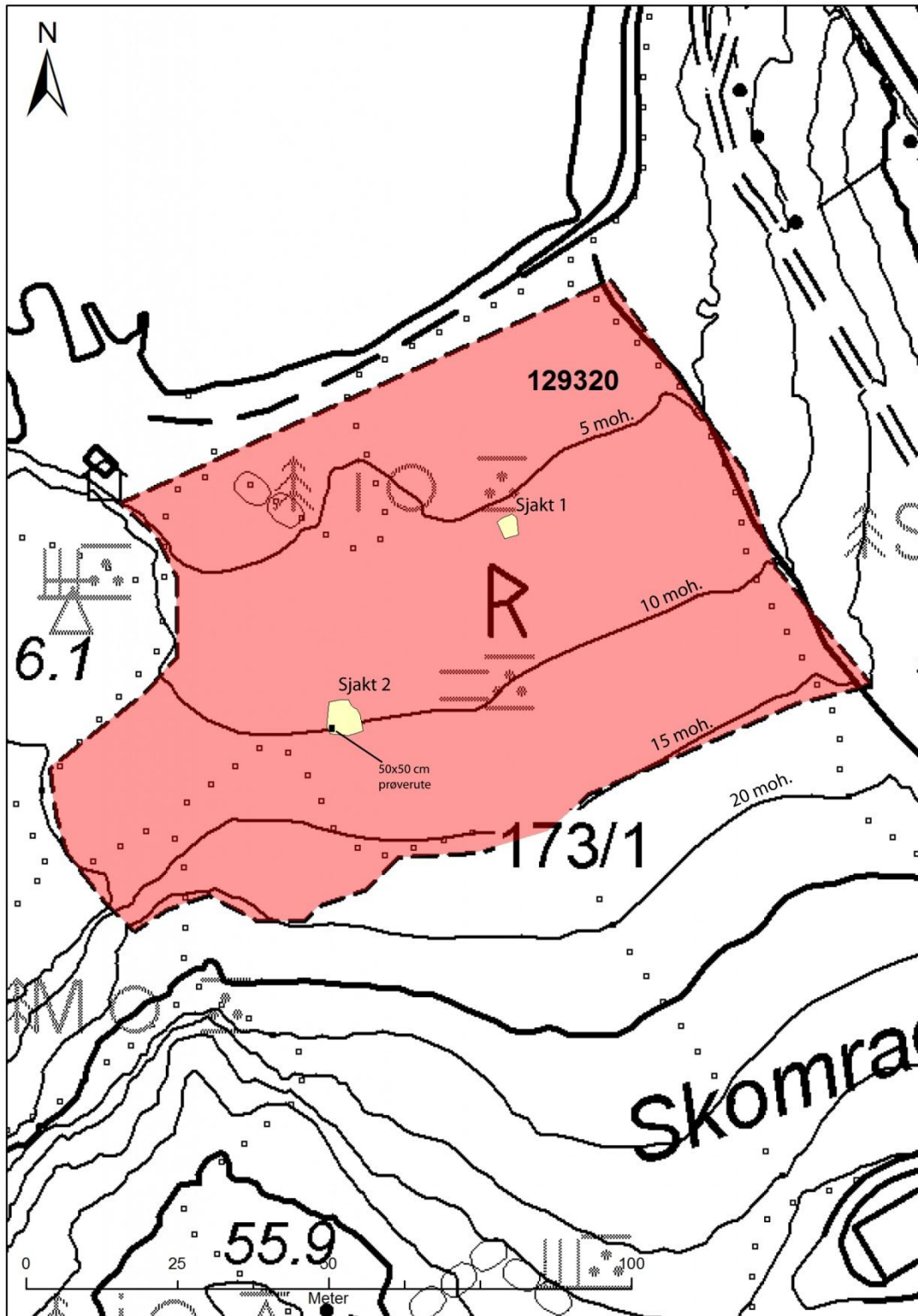
4. Praktisk gjennomføring av utgravningsprosjektet

4.1. Problemstillinger – prioriteringer

Formålet med undersøkelsen var å avklare om det var transgrederte boplass-/aktivitetsspor på steinalderlokaliteten. En slik situasjon med overlageringer av boplasslag kan ha oppstått i forbindelse med at masser har blitt avsatt i strandsonen ved en havnivåstigning (tapestransgresjonen) som grovt kan dateres til 6050–4900 f.Kr. (7200–6000 BP) i regionen (Prøsch-Danielsen 2006:84). Bosetningsspor som er eldre eller samtidige med tapestransgresjonen kan ligge tildekket av strandavsatte masser, noe som muliggjør at det ligger velbevarte, overlagrede boplasslag under aktivitetssporene som ble påvist ved registreringen.

4.2. Utgravningsmetode og forløp

Det ble gravd to sjakter med maskin ved undersøkelsen som omtales her. Hovedformålet var å undersøke lagrekkefølgen i sjaktenes profilkanten for om mulig å finne spor etter overlagrede bosetningsspor. Ved arbeidet ble det gravd gjennom alt kjente funnførende lag, gjennom strandavsatte masser og ned til lag som antas å ha blitt avsatt under siste istid. I Sjakt 2 ble det foretatt prøvesålding av en 50x50x20 cm stor prøverute i masser tilhørende en åkerrein. Det ble for øvrig ikke gravd målrettet for å fremskaffe et gjenstandsmateriale ved undersøkelsen. Funn som ble observert under utgravningen ble imidlertid samlet inn. Av sikkerhetsmessige hensyn måtte profilveggene i sjakt 2 skrågraves.

Figur 3: Kart med den undersøkte lokaliteten ID 129320. Illustrasjon: Magne Samdal.

4.3. Kildekritiske forhold

På grunn av kraftig regn den 26. april og i dagene i forkant var jordmassene i utgravningsområdet svært våte og ustabile. Dette gjorde at det ikke var mulig å arbeide nede i sjakt 2, samtidig som det var nødvendig å skrågrave profilkantene i denne sjakten. I tillegg

resulterte utrasinger fra profilkantene i at det ble vanskelig å dokumentere både sjakt 1 og sjakt 2. På tross av de vanskelige forholdene lyktes det å fremskaffe god stratigrafisk kontroll i sjaktene.

5. Utgravningsresultater

5.1. Strukturer og kontekster

5.1.1. Sjakt 1

Sjakt 1 ble anlagt ca. 5,5–5,7 moh. og målte om lag 2x3 meter. Bunnen av sjakten lå 4,9–5,1 moh. Lagfølgen fra topp til bunn var: (1) ca. 30 cm tykke pløyelagssjikt fra nyere tid, (2) opptil 10 cm tykt kullholdig kulturlag, mulig fra steinalder, (3) 25 cm tykt lag med grov sand med noe kull, tolket som strandavsetninger, (4) svært steinrikt (stein på 10–100 cm i diameter) sandlag tolket som istidsavsetninger (se figur 4, 5 og 6).

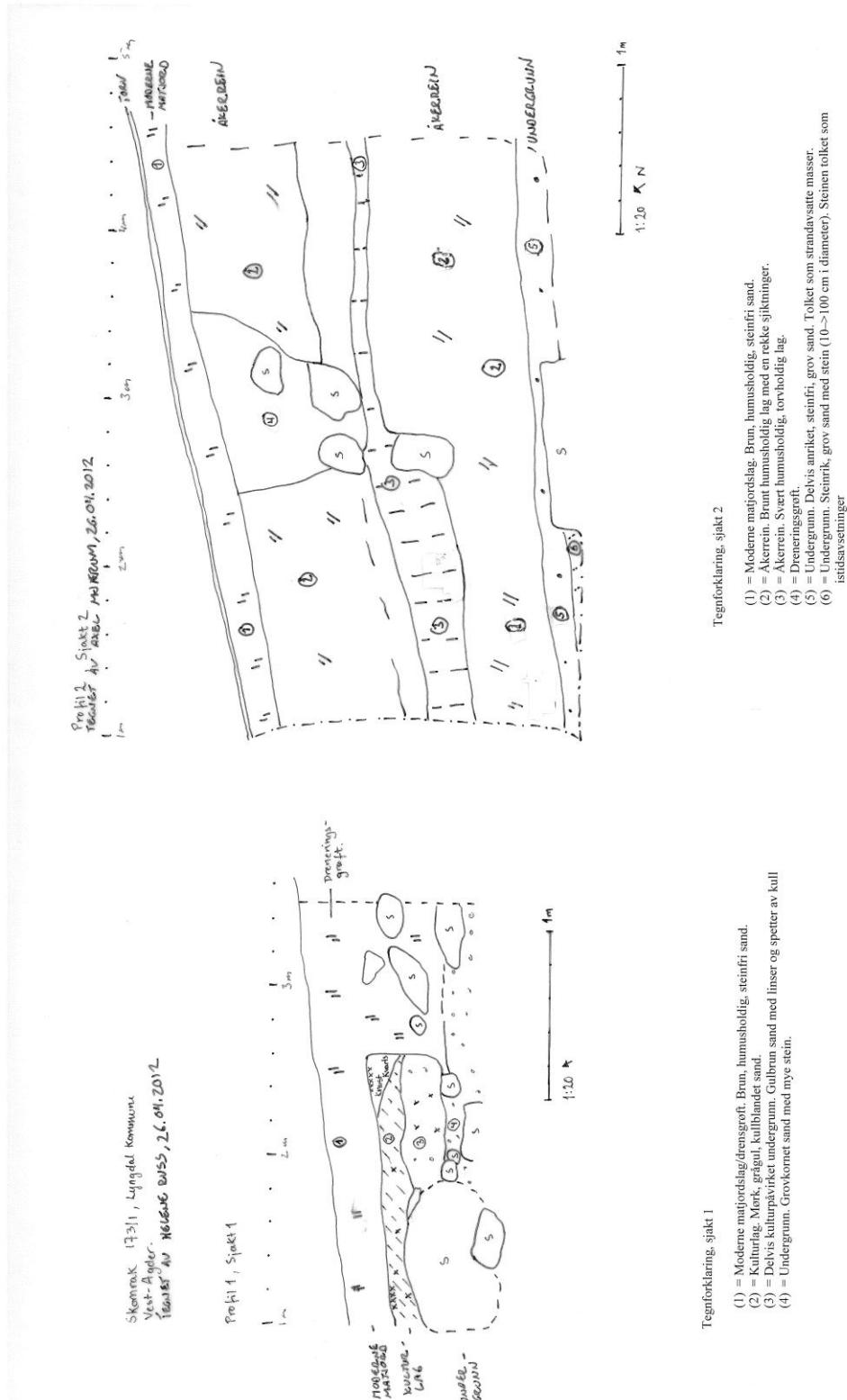
Det konkluderes med at det fremkom kulturlag i sjakten, men at det ikke var bevart rester etter transgrederte lokaliteter.

Figur 4: Sjakt 1 under utgraving med synlige kulturlag sett mot N. Fotograf: Helene Russ.

Figur 5: Profil i sjakt 1 sett mot Ø. Fotograf: Helene Russ.

Figur 6: Profiler i sjakt 1 og sjakt 2. Tegnet av Helene Russ og Axel Mjærum.

5.1.2. Sjøkt 2

Sjøkt 2 ble anlagt 8,9–10,4 moh. og målte om lag 4x4 meter. Sjakten ble gravd ned til 7,8–8,5 moh. og var følgelig over 2 meter dyp. Lagfølgen fra topp til bunn var: (1) ca. 20 cm tykt matjordslag fra nyere tid, (2 og 3) 200 cm tykk åkerrein med komplisert stratigrafi.

Prøvesålding i åkerreinen viste at åkerreinsmassene inneholdt noe flint, hasselnøttskall og forholdsvis mye kull. (5) 10 cm tykt lag med grov sand, tolket som strandavsatt, (6) svært steinrikt (stein på 10–>100 cm i diameter) sandlag tolket som istidsavsetninger (se figur 6 og 7).

Det konkluderes med at det fremkom en tykk åkerrein i sjakten, men det var ikke bevart kulturlag fra steinalder. Det var heller ikke bevart rester etter transgrederte lokaliteter.

Figur 7: Profil i sjakt 2 sett mot NV. Fotograf: Axel J. Mjærum.

5.2. Funnmateriale

Ved undersøkelsen fremkom totalt seks gjenstander i flint, én flekke, ett avslag, to fragmenter og to splinter. Materialet er tildelt Cnr. 58311 (se vedlegg 9.1). Samtlige funn ble gjort i tilknytning til sjakt 2, 7,8–10,4 moh. Materialet antas å skrive seg fra steinalder, men funnene gir ingen gode holdepunkter for en mer presis datering.

6. Naturvitenskapelige prøver

Det har ikke blitt analysert naturvitenskaplige prøver i forbindelse med denne undersøkelsen.

7. Konklusjon

Ved utgravingen ble det gravd to korte sjakter med gravemaskin, om lag 5,5 og 10 moh. Ett profil i hver sjakt ble dokumentert og masser fra én av sjaktene ble testsåldet. I sjaktene var det ikke bevarte transgrederte boplass-/aktivitetsspor. I sjakt 1 fremkom imidlertid et opptil 0,1 m tykt kulturlag og i sjakt 2 fremkom en om lag 2 m tykk åkerrein. I tillegg ble det samlet inn seks gjenstander i flint.

8. Litteratur

Glørstad, H. 2006: *Faglig program bind 1 - Steinalderundersøkelser*. Kulturhistoriskmuseum, Universitetet i Oslo, Fornminneseksjonen Varia 61.

Glørstad, H. 2011: Prosjektplan. Undersøkelse av automatisk fredete kulturminner (ID129320, steinalderboplass) Forslag til reguleringsplan for Rosfjord brygge og turistanlegg. Skomrak, 173/1, Lyngdal kommune, Vest-Agder. Topografisk arkiv, Kulturhistorisk museum, Universitet i Oslo.

Olsen, Y. og A. M. J. Buelev, 2009: Arkeologiske registreringer Skomrak indre 173/1 Lyngdal. Vest-Agder fylkeskommune, v/Fylkeskonservatoren.

Prøsch-Danielsen, L. 2006: *Sea-level studies along the coast of southwestern Norway. With emphasise on three short-lived Holocene marine events*. AmS-skrifter 20, Stavanger.

Simonsen, M. 1990: Arkeologisk undersøkelse av steinalderlokalitet. Rosfjord 171/44, Lyngdal, Vest-Agder. Topografisk arkiv, Kulturhistorisk museum, Universitetet i Oslo.

9. Vedlegg

9.1. Tilveksttekst C58311

C58311

Boplassfunn fra steinalder fra **SKOMRAK INDRE** (173/1), LYNGDAL K., VEST-AGDER.

Kulturhistorisk museum foretok i tidsrommet 25.–26. april 2012 en undersøkelse på steinalderlokalitet ID 129320 på Skomrak, 173/1, Lyngdal, Vest-Agder. Formålet var å avklare om det var bevart transgrederte boplass-/aktivitetsspor i området.

Ved utgravingen ble det gravd to korte sjakter med gravemaskin, om lag 5,5 og 10 moh. Ett profil i hver sjakt ble dokumentert og masser fra én av sjaktene ble testsåldet. I sjaktene var det ikke bevarte transgrederte boplass-/aktivitetsspor. I sjakt 1 fremkom imidlertid et opptil 0,1 m tykt kulturlag og i sjakt 2 fremkom en om lag 2 m tykk åkerrein. I tillegg ble det samlet inn seks gjenstander i flint.

- 1) Hel og forholdsvis regelmessig **flekk** av flint. *Mål: L: 3,3 cm og B:1,3 cm.*
- 2) **Avslag** av flint. *Mål: Stm: 1,6 cm.*
- 3) 2 **fragmenter** av flint. *Mål: Stm: 2 cm.*
- 4) 2 **splinter** av flint.

Orienteringsoppgave: Steinalderlokaliteten (ID 129320) ligger innerst i en liten nordvestvendt vik på gården Skomrak indre og på østsiden av Rosfjorden. Lokaliteten befinner seg 200 meter NNV for og nedenfor gårdshusene på Skomrak og ca. 290 meter S for bekken som danner den østlige avgrensningen av sandstranden Rosfjordsanden.

Kartreferanse: ØK, AX 003-0-1. Projeksjon: ED50-UTM; Sone 32 N: 6443364, Ø: 385757.

Litteratur: Russ, H. og A. Mjærum 2012: Rapport fra arkeologisk utgravning. Avklaring av stratigrafiske forhold på steinalderlokalitet. Skomrak indre, 173/1, Lyngdal, Vest-Agder. Datert 2. august 2012. KHMs topografiske arkiv.

9.2. Fotoliste

Filmnr_Negativnr	Motivbeskrivelse	Retn.	Fotograf
Cf34540_001.JPG	Oversiktsbilde inn mot utgravningsområde på Skomrak.	S	H.R.
Cf34540_002.JPG	Oversiktsbilde inn mot utgravningsområde på Skomrak.	SSV	H.R.
Cf34540_003.JPG	Oversiktsbilde inn mot utgravningsområde på Skomrak.	SV	H.R.
Cf34540_004.JPG	Oversiktsbilde inn mot utgravningsområde på Skomrak.	S	H.R.
Cf34540_005.JPG	Gravemaskinen benyttet ved utgravingen.		H.R.
Cf34540_006.JPG	Området der sjakt 1 ble anlagt.	SØ	H.R.
Cf34540_007.JPG	Begynt gravning av Sjakt 1 med maskin.		H.R.
Cf34540_008.JPG	Arbeidsbilde, gravemaskin og Helene R ved utgravning av Sjakt 1		A.J.M.
Cf34540_009.JPG	Oversiktsbilde der Sjakt 2 ble anlagt.	SØ	A.J.M.
Cf34540_010.JPG	Matjordslaget fjernet i Sjakt 1. Kullblandet lag synes i topp.	SØ	H.R.
Cf34540_011.JPG	Matjordslaget fjernet i Sjakt 1. Kullblandet lag synes i topp.	SV	H.R.
Cf34540_012.JPG	Sjakt 2 uten matjord, grøft synes i N.	SØ	A.J.M.

Cf34540_013.JPG	Sjakt 1 på nivå med sand og stein.	SØ	H.R.
Cf34540_014.JPG	Sjakt 1 på nivå med sand og stein.	S	H.R.
Cf34540_015.JPG	Sjakt 2 med sålderute, 50x50x10, Lag 4	SØ	A.J.M.
Cf34540_016.JPG	Sjakt1 profil med drenering og stor stein fjernet	N	H.R.
Cf34540_017.JPG	Sjakt1 profil med drenering og stor stein fjernet	N	H.R.
Cf34540_018.JPG	Sjakt1 profil med drenering og stor stein fjernet	N	H.R.
Cf34540_019.JPG	Sjakt 2, bunn.	NV	A.J.M.
Cf34540_020.JPG	Sjakt 2, bunn og profil	NV	A.J.M.
Cf34540_021.JPG	Sjakt 2, nærbilde av treverk funnet i Lag 6	NV	A.J.M.
Cf34540_022.JPG	Sjakt 2, Profil	NV	A.J.M.
Cf34540_023.JPG	Sjakt 2, Profil	NV	A.J.M.
Cf34540_024.JPG	Sjakt 2, Profil		A.J.M.
Cf34540_025.JPG	Sjakt 2, Profil	NV	A.J.M.

9.3. Arkivert originaldokumentasjon

1. Dagbok
2. Originale profiltegninger av sjakt 1 og sjakt 2